

'Buyruk' aydınlığı

Rıza Yıldırım, Aleviliğin referans metni 'Buyruk'u İran ve Anadolu coğrafyasında İslam üzerinden oluşan güç ve inanç çatışmalarını ve bunların teorik sebeplerini tartışarak ele alıyor. Egemen Osmanlı bakışı ile şekillenen 'Alevi-Kızılbaş' algısına metinler/kaynaklar üzerinden soru işaretleri yerleştiriyor.

Türkiye'de inanca yönelik her konunun tarihsel kökleri var. Çünkü inanç tarih içinde şekillenirken şekillendirme gücünü de taşıyan bir olgu. Kitlelerin kolayca ayrıştığı/ayrıştırıldığı bu alanda genel bir bilgisizlik olduğu da ayrı bir gerçek. Bu bakımdan, Alevilik ve buna bağlı 'Buyruk' söz konusu olduğunda da aynı durum geçerli. Bilmeden, araştırıp tartışmadan saflara ayrışma kolaylığı var her tarafta. Ne var ki yeni nesil tarihçiler yepyeni disiplinlerle bu çetin konulara yöneliyorlar ve ilmi titizlikle meseleleri aydınlatmaya girişiyorlar. Rıza Yıldırım'ın 'Menâkıb-ı Evliyâ (Buyruk)/Tarihsel Arka Plan, Metin Analizi, Edisyon-Kritik Metin' adlı çalışması elimizdeki son örneklerden biri.

"Alevi tarihine dönük araştırmaların belli sorunlar, teorik problemler ve kaynaklar etrafında dönüp dolaştığı ve çoğu zaman birbirinin tekrarı olduğu görüldüğünde", hem bu tekrarı kırmak hem de Aleviliğin referans metni 'Buyruk'u etrafındaki 'çapaklardan' temizlemek önemli bir girişim. Her şeyden önce 'kök metin'e varmaya ve bunu ayırtmaya girişiyor Yıldırım. Hele 'Alevilik bilgisinin sözlü kültürle' kolaylıkla ilişkilendirildiği düşünüldüğünde kökü 16'ncı yüzyıla kadar giden metinleri ayırtmak, amatör çalışmaların etkisini kırmak, başlangıçta kaçınılmaz olarak metinlere sinen Safevi etkisini ayırtmak, Şah Tahmasb döneminde iyice şekillenen 'Buyruk'ların arasından 'Kızılbaş dini-toplumsal düzeninin inanç esaslarını, ritüellerini, dini-toplumsal kurumlarını ve örgütlenme yapısını' netleştirmeye girişmek az iş sayılmaz.

Rıza Yıldırım tarih, sosyoloji ve zamansal etkileri göz önünde tutarak 'Buyruk'u, yüzlerce kopyası çoğaltılmış (tek) bir kitap olarak değil, zamana ve mekâna göre sürekli yeneden üretilen bir metin(ler) ailesi ve dinamik bir yazın türü (genre)

olarak' değerlendiriyor. Bu yönden 'her bir 'Buyruk' risalesi kendi başına özgün bir metin olma özelliği taşıyor' ona göre. Ve bu özellik 18 ve 19'uncu yüzyıllarda yazılmış olmakla, Anadolu Kızılbaşlığının Safevi merkezinden kopuşunu da imliyor. 'Safevi hanedanının önderliğinde ve Safevi Tarikatı'nın Türkmen dindarlığı ile kaynaşmasının' sonucu olan Kızılbaşlık, 'Menâkıb-ı Evliyâ'nın ışığında inanç ve tarih çizgisine çekiliyor.

Her metin belli tarihsel ve kültürel/inançsal sebeplerle yazılır. Rıza Yıldırım, İran ve Anadolu coğrafyasında İslam üzerinden oluşan güç ve inanç çatışmaları ve bunların teorik sebeplerini tartışıyor. Egemen Osmanlı bakışı ile şekillenen 'Alevi-Kızılbaş' algısına metinler/kaynaklar üzerinden soru işaretleri yerleştiriyor. Daha önemlisi 'Menâkıb-ı Evliyâ' ışığında 'Kızılbaş dünyasının örgütlenme yapısı ve dini-toplumsal kurumlarını' inceliyor. Böylelikle okur hem bu inanca dair teorik arka plana hem de ritüellere, ayrıntılara vâkıf olabiliyor. Burada şartıcı olan (bence) metinlerin zor dilidir. Halk dilinden uzaklığıdır. Bu da bu bilgilere ulaşması istenen kurum ve kişilerle ilgilidir.

Neredeyse 500 yıllık bir süreç içinde gidip gelen, sonuçta bizi ana metinle buluşturan 'Menâkıb-ı Evliyâ' önemli bir çalışma. Soru/sorunları ile el altında tutulmalı. Keşke metin bugünkü dile (sakıncası yoksa) aktarılsaydı. Elbette sözlük ve kaynakçası da ayrıca değerli. ■

MENÂKIB-I EVLİYÂ (BUYRUK)

Rıza Yıldırım
Yapı Kredi Yayınları, 2020
576 sayfa, 52 TL.